

POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Babylon armád. I. diel. Boje medzi Ipľom a Hronom, zima 1944-1945. Bratislava 2018, 160 s.

Babylon armád. II. diel. Boje medzi Ipľom a Hronom, február – apríl 1944-1945. Bratislava 2018, 184 s.

Autor: PhDr. Pavol Šteiner, PhD.

Oponent: doc. PhDr. Marek Syrný, PhD.

Od konca septembra 1944 až do mája 1945 prebiehali na území Slovenska boje spojené so záverečnou fázou druhej svetovej vojny, charakterizované najmä ofenzívami sovietskej Červenej armády a obrannými bojmi nemeckého Wehrmachtu. Nedielnou a dôležitou súčasťou tzv. oslobodzovania Slovenska v tomto období boli tiež bojové operácie nachádzajúce sa zhruba v priestore medzi tokmi Ipľa a Hrona, ktoré tvoria hlavný tematický cieľ predkladanej habilitačnej práce. Treba súhlasne konštatovať s autorom tejto práce, že doposiaľ sa tematike bojov pri prechode frontu Slovensku venovala nedostatočná pozornosť, nevraviač už o konkrétnejšom/podrobnejšom spracovaní určitého regiónu, práve tak, ako sa o to pokúsil autor v prípade Dolného Pohronia, resp. Poiplia. Sledovaný región ostával v zopár komplexnejších publikáciách často opomínaný, či mu nebola venovaná zodpovedajúca pozornosť a množstvo informácií bolo roztrúsených po málopočetných čiastkových štúdiách, článkoch či memoároch. Absentoval hĺbkový výskum na základe najpodstatnejších autentických zdrojov bojujúcich armád, či komplexnejšie vykreslenie bojovej a s ňou súvisiacej spoločenskej situácie v danom období a teritóriu. Práve o preklenutie tohto nedostatku sa pokúsil vo svojej habilitačnej práci Pavol Šteiner.

Pri koncipovaní predloženého diela sa teda jeho autor nemohol veľmi opierať o početnú, podrobnú a informačne k jemu zvolenej téme bohatú literatúru či publikované pramene. Tie zdroje však, ktoré už boli doteraz publikované a všeobecne dostupné, autor primerane využil. Svoje a naše poznanie obohatil však najmä o jedinečné zakomponovanie nedávno internetovo zverejnených dobových dokumentov z centrálnych ruských archívov, v ktorých sa nachádzajú napr. bojové denníky jednotlivých nasadených sovietskych jednotiek (treba však upozorniť na neakceptovateľnú formu ich uvádzanie v koncových poznámkach, kde chýba akékoľvek prepojenie na ich uloženie v archíve, či aspoň na ich internetový zdroj). Ide o skutočne zrejme najprioritnejšie archívne zdroje, podrobne zachytávajúce situáciu,

konanie a výsledky bojov sovietskej strany na našom území. Na druhej strane treba ale podotknúť, že zatiaľ čo autor využil takmer všetky dostupné zdroje sovietskej/ruskej provenience (samozrejme pri akceptovaní prílišnej náročnosti priameho štúdia v ruských archívoch, ktorého absencia je v našich pomeroch pochopiteľná), ani zdľaleka nemožno hovoriť o využití všetkých dostupných slovenských či českých primárnych zdrojov k problematike nasadenia nemeckých jednotiek a jednotiek ich spojencov (vrátane slovenskej Domobrany). A taktiež sa nestotožňujem s konštatovaním prílišnej náročnosti a tým nedostupnosti archívneho bádania v nemeckých archívoch. Nevyužité ostali napr. archívne zdroje vo Vojenskom historickom ústave v Bratislave, kde sú uložené *Večerné hlásenie nemeckého veliteľa na Slovensku*, obsahujúce mnohé zaujímavé údaje o jednotkách nasadených v sledovanom priestore a období. Ide napríklad o 81. *FeldLw. Btl.* (1945 Dudince), 917. *L.Schtz. Btl.* (január 1945 Pukanec - N. Baňa, či 342. *Ers. Gren. Rgt - I. – III. Btl.* (január 1945 Pukanec). Obdobné materiály sú uložené aj v archíve Múzea SNP a pražských archívoch. Bez komplexnejšieho pohľadu „z druhej strany“, t.j. z pozícií a bez relevantnejších informácií nemeckých jednotiek a o nemeckých jednotkách, ide najmä (a často o „iba“) pohľad sovietskej strany a ruských informačných zdrojov. To je však obraz nevyvážaný, nevraviač o potrebe konfrontácie sovietskych/ruských informácií s nemeckými, maďarskými či slovenskými zdrojmi. A podobná nevyváženosť je čiastočne aj pri knižných zdrojoch, aj keď už menej závažná, ako pri archívnych prameňoch. V prípade opisu činnosti rumunských jednotiek chýba použitie publikácií rumunskej provenience. Okrem použitej AXWORTHY, Mark – SCAFEŞ, Cornel – CRĂCIUNOIU, Cristian: *Third Axis, Fourth Ally. Romanian Armed Forces in the European War, 1941–1945*. London 1995, ide najmä o ROMANESCU, Gheorghe - CIOBANU, Nicolae - DUȚU, Alesandru: *L'armée roumaine dans la campagne de l'Ouest 1944-1945. Sa contribution à l'affranchissement de la Hongrie, de la Tchécoslovaquie et de l'Autriche*. Bucarest 1991, či FLOREA, Petrișor – ȚUCĂ, Cornel – UNGUREANU, George: *Armata română și evoluția armei tancuri. Documente (1919-1945)*. Pitești 2012. Pri absencii viacerých podstatnejších rumunských zdrojov sa potom stáva, že autor v prípade opisu nasadenia rumunských jednotiek akoby podliehal vplyvu sovietskych dokumentov. Viaceré záležitosti ohľadom opisovaných bojov a najmä tu nasadených nemeckých jednotiek by autorovi ozrejmila aj publikácia RAUCHENSTEINER, Manfried: *Der Krieg in Österreich 1945*. Wien 1985 (v reedícii 2015). Celkovo však možno hovoriť o dostatočnosti použitých zdrojov. A ak sa na to pozrieme ako na prioritnú snahu autora zmapovať boje sovietskej 7. gardovej armády v tomto priestore, tak treba oceniť využitie veľkého množstva ruských primárnych i sekundárnych zdrojov.

Vyššie uvedená mierne jednostrannosť zdrojov a prameňov je asi najväčším badateľným negatívom práce, ostatné nedostatky sú už menej závažné a ide skôr o termonologicko-jazykové menšie „vady“ textu. Terminologicky ide napr. o problematické označovanie bojovej techniky. Aj keď chápem snahu autora zjednodušiť čitateľovi orientáciu v množstve typov bojovej techniky a v množstve jednotlivých modifikácií a verzií, ale napr. rumunský tank R-2 nemožno stotožniť a označiť iba ako predvojnový československý LT-35. Netreba zabúdať ani na fakt, že rumunské tanky R-2 z časti neboli konštrukčne totožné s čs. LT-35. Podobný problém sa týka aj tanku T-38/LT-38.

Z jazykovo-formálnej stránky sa v texte vyskytne chyba iba veľmi ojedinele, občas však vadí použitie príliš publicistických výrazov, čo je však zrejme spôsobené snahou priblížiť sa aj „rečou“ širšej konzumentskej mase tejto už vydanej publikácie.

Privítal by som tiež, keby si autor nezjednodušoval uvádzanie zdrojov pri fotografických prílohách. Všeobecné uvedenie zdroja v závere je nedostatočné.

Inak však je práci málo čo vyčítať. Osobne by som možno iba privítal rozšírenie podkapitoly o postojoch a osudoch civilného obyvateľstva, resp. o zločinoch bojujúcich armád, lebo tohto je v texte skutočne málo a ostalo množstvo nevyužitých zdrojov, ako napr. situačné či bezpečnostné hlásenia slovenských orgánov a pod. A taktiež možno ešte vytknúť popieranie prítomnosti a nasadenie jednotiek divízie Tatra. Bojová skupina divízie Tatra v sile praporu, zosilneného rotou samohybných diel, bola nasadená od 22. decembra 1944 v priestore Tlmače. Boli odoslané do priestoru východne od Levíc ako záloha k 182. *Reserve Division*. Dostali za úlohu uzavrieť údolie Hrona západne a severozápadne od Levíc. K 30. decembru 1944 mala *Kgr. Tatra* 12 dôstojníkov, 134 poddôstojníkov a 554 vojakov. *Kgr. Tatra* zabezpečovala dolinu Hrona v priestore Tlmače, kde kontrolovala najmä cestný most a Kozárovce, kde strážila železničný most. V obrane predmostia Hrona ostala *Kgr. Tatra* až do 10. februára 1945. Okrajovým, ale z pohľadu slovenských dejín zaujímavým bolo tiež nasadenie „slovenských“ jednotiek do bojov na Hrone. Autor spomína jednotky Domobrany. V širšom priestore Banskej Štiavnice pôsobil II./1. peší prapor Domobrany podriadený 182. *Reserve Division*. Bojov na Hrone sa zúčastnili len dve jeho roty rozdelené medzi nemecké jednotky. V priebehu decembra 1944 sa na opravách mosta pre Wehrmacht pri Kozárovciach podieľala aj *Železničná pionierska rota 12* patriaca pod Domobranu. Spomenúť možno aj jednotky slovenských Nemcov *SS-Heimatschutz Slowakei*, ktoré tiež boli zaradené k 182. *Reserve Division*, respektívne k 1082. *Artillerie Abteilung*.

Celkovo však možno informácie prinášané v predloženej práci, ich spracovanie a zasadenie do širšieho kontextu, využitie možných vedeckých metód a postupov a najmä

názorne a prehľadovo obohacujúce prílohy hodnotiť veľmi pozitívne. Autorovi sa podarilo vytvoriť relatívne komplexný a prekvapujúco plastický obraz bojov 6 armád, ktoré dlhé zimné a jarné mesiace rokov 1944-1945 ovplyvňovali situáciu v Dolnom Pohroní a Poiplí. Zachytil ale tiež „následný život“ tu sa odohraných udalostí v podkapitolách mapujúcich pozostatky bojov a dnešnú situáciu na bojiskách, stvárnenie opisovaných udalostí v muzejných expozíciah, stav pamätných miest či simulácie dobových bojov pri rekonštrukčných ukážkach Klubov vojenskej histórie. Práve poslednou kapitolou *Čo nám zostalo...* sa publikácia vymaňuje z tradične poňatých vojensko-historických prác, opisujúcich stroho iba priebeh bojov, výzbroj a počty jednotlivých armád a iné vojenské aspekty. Stáva sa aj akousi učebnicou a veľmi vydarenou sondou do problematiky historickej pamäti a foriem stvárvania a približovania „dávnej“ histórie súčasníkom. Zároveň s použitím veľmi atraktívnych mapových zobrazení, prehľadových tabuliek či fotografií súčasného priestoru teritorií, na ktorých sa bojovalo, aj so zakreslením prebiehajúcej bojovej línie a situovania jednotlivých zlepšielených jednotiek, vytvára autor široké možnosti pre vytváranie si bližšieho vzťahu k miestam, v ktorých žijeme, či k našim predkom, ktorí tu bojovali či museli znášať tvrdosť prechodu frontu. Dôležité je to hlavne pri mladšej generácii, pre ktorú môžu záverečné podkapitoly práve slúžiť aj ako vhodná učebná pomôcka pri výuke miestnej histórie, muzeológie či pri postihnutí „genius loci“ regiónu, mesta či obce, v ktorej žijú... A celkom na záver musím vyzdvihnúť snahu autora viac osloviť aj neslovenské čitateľské publikum, či už anglickými prekladmi popisov fotografií či máp, ako najmä rozsiahlym resumé.

Habilitačnú prácu PhDr. Pavla Šteinera, PhD. napriek uvedeným pripomienkam hodnotím ako prínosnú. Preto ju prímam ako podklad pre habilitáciu a po úspešnom priebehu obhajoby navrhujem udeliť vedecko-pedagogickú hodnosť „docent“ v študijnom odbore História.

V Banskej Bystrici, dňa 30. augusta 2019

doc. PhDr. Marek Syrný, PhD.

Katedra politológie

Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici